

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.02:339.72:339.9:005.44

П.П. ГАВРИЛКО,
к.е.н., професор, директор Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Фінансова глобалізація як головна рушійна сила розвитку світової економіки

Виокремлено три рівні прояву (мікрорівень, макрорівень, мегарівень) інтеграційних процесів міжнародних фінансових відносин. Подано визначення явища фінансової глобалізації як процесу об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин. Узагальнено основні характерні ознаки та сутнісний зміст поняття фінансової глобалізації. Визначені чинники, які стимулюють розвиток фінансової глобалізації. Розглянуто позитивні і негативні наслідки фінансової глобалізації.

Ключові слова: інтеграційні процеси, міжнародні фінансові відносини, капітал, фінансовий ринок, фінансова глобалізація, валюта, кредитори, позичальники, банки.

П.П. ГАВРИЛКО,
к.э.н., профессор, директор Ужгородского торгово-экономического института
Киевского национального торгово-экономического университета

Финансовая глобализация как главная движущая сила развития мировой экономики

Выделены три уровня проявления (микроуровень, макроуровень, мегауровень) интеграционных процессов международных финансовых отношений. Дано определение явления финансовой глобализации как процесса объединения в единую мировую систему всей совокупности международных финансовых отношений. Обобщены основные характерные признаки и сущностное содержание понятия финансовой глобализации. Определены факторы, которые стимулируют развитие финансовой глобализации. Рассмотрены положительные и отрицательные последствия финансовой глобализации.

Ключевые слова: интеграционные процессы, международные финансовые отношения, капитал, финансовый рынок, финансовая глобализация, валюта, кредиторы, заемщики, банки.

Р. HAVRYLKO,
Ph.D., Professor, Director of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National University of Trade and Economics

Financial globalization as the main driving force of the world economy development

Three levels of manifestation (micro-level, macro-level, mega-level) of integration processes for international financial relations are determined. Determination of the financial globalization phenomenon as a process of merging in one global system of the all totality of international financial relations is posted. Basic characteristics and essential meaning of financial globalization notion is generalized are generalized. Factors that stimulating the development of financial globalization are defined. The positive and negative effects of financial globalization are considered.

Keywords: integration processes, international financial relations, capital, financial market, financial globalization, currency, lenders, borrowers, banks.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки міжнародні фінанси перетворилися в основну рушійну силу глобалізації, адже темпи їх зростання випереджають аналогічні показники світового виробництва та експорту. Саме диверсифікація, потоки прямих інвестицій, розширення та взаємопроникнення міжнародних фінансових ринків вивели світову економіку на якісно новий рівень інтеграції – глобалізацію. Процесу формування глобальної економіки та фінансової сфери не можна уникнути, оскільки Україна вже долучилася до всеохоплюючих глобалізаційних процесів, але важливо при цьому відстоювати національні інтереси, формувати свою модель розвитку, яка дасть змогу ефективно використовувати потенціал України [7]. За таких умов дослідження теоретичних засад та особливостей практичного прояву фінансової глобалізації набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням глобалізації присвячено праці таких відомих іноземних вчених, як Дж. Гелбрейт, Дж. Маршал, В. Ханкель. Глибокі дослідження економічної та фінансової глобалізації здійснюють в Україні науковці І. Гузенко, С. Кубів, З. Луцишин, Ю. Пахомов, А. Поручник, Л. Стукало, Н. Шелудько. Однак недостатній рівень вивчення питань теоретико-методологічних засад та практичного прояву фінансової глобалізації потребує подальших досліджень.

Мета статті – окреслити методологічний підхід до структуризації процесів інтеграції міжнародних фінансових відносин, що полягає у виокремленні відповідних форм прояву інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. В економічному сенсі інтеграція – це процес розширення економічного і виробничого співробітництва, об'єднання національних господарств двох і більше держав [5, с. 474]. Інтеграція включає розвиток виробничих і науково-технічних кооперацій, торговельно-економічних і валютно-фінансових зв'язків, створення міждержавних об'єднань політичного та економічного характеру, регіональних економічних угруповань – зон вільної торгівлі, митних, економічних та валютних союзів.

Міжнародна фінансова інтеграція виражається в усуненні бар'єрів між внутрішнім і світовим фінансовими ринками, тобто рух фінансового капіталу з внутрішнього на світовий фінансовий ринок без обмежень. Банківські установи як основні суб'єкти фінансового ринку відкривають філії та представництва як у провідних фінансових центрах для виконання функцій залозичення, кредитування, інвестування, так і в країнах, що розвиваються, з метою отримання надприбутків за рахунок арбітражу.

Структуризація процесів інтеграції міжнародних фінансових відносин полягає у виокремленні трьох рівнів її прояву (мікрорівень, макрорівень, мегарівень) та відповідних форм інтеграційних процесів.

Розглянемо детальніше особливості прояву інтеграційних процесів на кожному із рівнів. На мікрорівні фінансова інтеграція набуває форми операцій злиття, придбання та поглинання – об'єднання фінансових компаній (у тому числі й банківських установ), які проводяться як на національному, так і на міжнародному рівнях. У результаті реалізації операцій злиття, придбання та поглинання компанія може зберегти свою індивідуальність, спеціалізацію діяльності, а може стати

ланкою великої транснаціональної фінансової групи. Процеси злиття, придбання та поглинання компаній фінансової сфери (наприклад банківсько-страхові групи, транснаціональні банки) стали першим кроком до формування єдиного фінансового простору. Активний процес реалізації цих операцій на національному і міжнародному рівнях привів до виникнення банків світового масштабу, які надають широкий спектр фінансових послуг та пропонують різноманітні банківські продукти. Операції злиття забезпечили банківським установам відносну фінансову стабільність, зменшення рівня чутливості до ринкової кон'юнктури, можливість протистояти ринковим коливанням і циклічним спадам в економіці, підвищили рівень стійкості банків до короткострокових ризиків. Усе це дає змогу банкам концентруватися на реалізації стратегічних цілей та спрямовувати зусилля на збільшення ринкової частки, розширюючи структуру географічної присутності.

На макрорівні інтеграційні процеси набувають форми регіоналізації та є об'єктивним процесом зростаючої взаємозалежності держав, об'єднання їх інтересів (але не їх самих), співпраці за умови збереження державами незалежності. Регіоналізація – це інтеграційний процес на рівні національних ринків зі схожими макроекономічними і структурними показниками розвитку економік (об'єднання на рівні країн регіону), в результаті якого межі країн регіону поступово стираються (введення єдиної грошової одиниці, єдиних паспортів тощо), країни втрачають свою відокремленість, формується єдиний економічний простір на території даного регіону, який поступово розширюється. Яскравим прикладом регіоналізації стало створення Європейського Союзу (ЄС).

На мегарівні інтеграція фінансового сектору набуває форми глобалізації, тобто створення об'єднаного світового економічного простору, в межах якого виникає єдиний глобальний відтворювальний процес.

Фінансова глобалізація – це процес об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин. Розвиток фінансової глобалізації забезпечує розширення кредитно-інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій і банків, формування міжнародних фінансових ринків, трансформацію фінансових систем держав. Вона виявляється у високій мобільності, наростаючій масштабності, диверсифікації та інтеграції міжнародних фінансових ресурсів і потоків [3]. Фінансова глобалізація, на відміну від регіоналізації, припускає об'єднання фінансових ресурсів країн з різним рівнем економічного розвитку та стійкості фінансових систем, її причинами є об'єктивні процеси суспільного розвитку.

Фінансова глобалізація впливає на всі сфери фінансової діяльності: державні фінанси, корпоративні фінанси, фінанси домогосподарств, а також на світові фінансові ринки та їх інфраструктуру. Цей вплив неоднорідний і відрізняється за спрямуванням, силою, формами прояву та наслідками. Так, у сфері державних фінансів під тиском глобалізаційних процесів окремі країни повинні зменшувати роль держави в економіці для підвищення своєї конкурентоспроможності. Це відбувається тому, що кожна країна конкурує за залучення іноземного капіталу, який є одним із необхідних інгредієнтів виробництва, а це позбавляє її можливості обкладати капітал податками і регулювати його.

Вплив глобалізації на корпоративні фінанси проявився у створенні транснаціональних компаній (ТНК). ТНК – це найбільші приватні і державні компанії з дочірніми фірмами і філіями в різних країнах, що діють у міжнародному масштабі, мають активи у своїй країні та за кордоном, контролюють істотну частку світового промислового виробництва і торгівлі. Важливу роль у сучасному світі відіграють і транснаціональні банки – великі високотехнологічні кредитно–фінансові комплекси універсального типу, що мають у своєму розпорядженні розгалужену мережу закордонних представництв, контролюють, за підтримки держави, валютні і кредитні операції на світовому ринку і виступають головними посередниками у міжнародному русі масштабного позикового капіталу. Відтак за умов глобалізації сфера корпоративних фінансів об'єднує сукупність валютно–кредитних операцій торговельно–промислових корпорацій, різні методи їх фінансування, управління ліквідністю і захисту від ризиків.

Характерною особливістю глобальних фінансових ринків є те, що вони забезпечують можливість вільного руху фінансового капіталу. Глобалізація фінансових ринків різко змінила динаміку інвестиційних відносин і привела до зростання масштабів переливу капіталу з метою більш дохідного його використання, яке неможливе всередині країни. Під впливом глобалізації світовий фінансовий ринок став характеризуватися як відкрита, складна, нелінійна, динамічна система, яка постійно розвивається.

Отже, фінансова глобалізація перетворилася в головну рушійну силу розвитку світової економіки, рівень якої досяг певної зрілості. Свідченням прискорення фінансової глобалізації є висока динаміка та стрімке зростання обсягів валютних і євровалютних ринків, банківських депозитів в іноземній валюті, залучених на міжнародному фінансовому ринку активів, сукупних ресурсів інституційних інвесторів.

Узагальнимо основні характерні ознаки та сутнісний зміст поняття фінансової глобалізації:

- фінансова глобалізація – це об'єктивний процес, який відображає сукупність умов розвитку сучасного світового суспільства, насамперед науково–технічного та економічного прогресу. Це найбільш складний і розвинений з погляду інтернаціоналізації процес, який є наслідком поглиблення фінансових зв'язків країн, лібералізації цін та інвестиційних потоків, створення глобальних фінансових груп;

- фінансова глобалізація – це ідеологія, політика та практика об'єднання національних грошових систем шляхом їх заміщення «світовими грошима», функції яких беруть на себе гроші США, об'єднаної Європи та Японії;

- фінансова глобалізація – це вільний та ефективний рух капіталів між країнами й регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізація глобальних фінансових стратегій ТНК і транснаціональних банків;

- фінансова глобалізація – це посилення взаємозалежності та взаємовпливу країн у сфері фінансових відносин, зростання ролі міжнародних кредитних відносин, міжнародного руху капіталів, розширення джерел надходження доходів і розміщення активів в інших країнах. В її основі – вільний рух капіталів, валюти, їх переміщення через національні кордони, результатом чого стає формування глобальних фінансових ринків і світового фінансового співтовариства;

- фінансова глобалізація – це інтеграція національних фінансових систем із міжнародними фінансовими ринками та інституціями;

- фінансова глобалізація – це розширення кордонів та меж ринків інвестиційних інструментів, усунення бар'єрів доступу та розширення можливостей вільного залучення до глобального інвестиційного процесу на принципах конкурентної боротьби.

Отже, в найзагальнішому сенсі фінансова глобалізація означає об'єднання національних фінансових ринків з подальшим їх перетворенням у єдиний світовий фінансовий простір. Вона забезпечує прискорення темпів інновацій, посилює взаємодію національних економік на базі сучасних інформаційних технологій і принципів регулювання, створює гнучкі ринки праці, товарів, капіталу.

До чинників, які стимулюють розвиток фінансової глобалізації, належать:

- впровадження сучасних електронних технологій, що дозволяють проводити операції у режимі реального часу;

- нерівномірність економічного розвитку і розподілу фінансових ресурсів;

- невірноваженість поточних платіжних балансів;

- необхідність пошуку ресурсів для покриття дефіцитів бюджетів та виконання боргових зобов'язань за внутрішніми і зовнішніми запозиченнями;

- недостатність у більшості країн власних ресурсів для реалізації інвестиційних проектів та проведення соціально–економічних перетворень;

- здійснення операцій злиття і придбання компаній та банків.

Глобалізація фінансових ринків має позитивні й негативні прояви та наслідки. Позитивними наслідками фінансової глобалізації є:

- комп'ютеризація та інформатизація. Створення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет дозволило об'єднати користувачів різних країн в єдину систему, процедури здійснення фінансових операцій стали спрощеними та стандартизованими, ринок інформації став загальнодоступним;

- висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність;

- відсутність чітких просторових і часових меж, можливість проведення операцій на фінансових ринках цілодобово завдяки об'єднанню біржових та позабіржових торговельних систем в одну глобальну комунікаційну мережу;

- високі світові стандарти, професіоналізм в управлінні фінансовими потоками. Учасники глобального ринку в умовах жорсткої конкуренції повинні відповідати вимогам, що висуваються до якості банківських товарів і послуг, технологій та рівня кваліфікації персоналу;

- надання статусу вільноконвертованої валюти, використання її в міжнародних фінансових операціях, поряд із провідними валютами, такими як американський долар та євро;

- багатофункціональність фінансового ринку, тобто можливість реалізації операцій з різними видами активів (валюта, капітал, цінні папери) та надання розрахунково–платіжних, гарантійних, страхових та інших видів фінансових послуг;

- зниження рівня дефіциту фінансових ресурсів у країнах світу;

- посилення конкуренції на національних фінансових ринках та зниження вартості товарів і послуг, що сприяє зде-шевлению ресурсів в умовах глобалізації.

Однак поряд із позитивними наслідками фінансова глобалізація супроводжується й певними негативними явищами:

- зростання нестабільності національних фінансових ринків, які у результаті лібералізації стають більш чутливими до криз;
- висока мобільність капіталу разом із позитивним має й негативний бік. Відомо, що капітал рухається туди, де вища норма прибутку та є перспективи для бізнесу в умовах економічного зростання. У разі яких-небудь економічних або політичних негараздів у країні фінансові ресурси починають мігрувати, завдаючи своїм впливом значних збитків;
- залежність реального сектору світової економіки від монетарної складової послаблює стійкість національних економік країн і регіонів до світових фінансових криз;
- обмеження доступу окремих учасників на світовий фінансовий ринок. Основні суб'єкти (кредитори і позичальники) світового фінансового ринку – це транснаціональні банки, уряди, міжнародні валютно-кредитні й фінансові організації з промислово розвинених країн, на відміну від них учасники з країн, що розвиваються, мають обмежений доступ до позик на світовому фінансовому ринку. Вони вимушені використовувати прямі іноземні інвестиції, допомогу, позики міжнародних організацій та платити міжнародним банкам дорожче порівняно з аналогічними позичальниками з промислово розвинених держав.

Висновки

На сучасному етапі найважливішою характеристикою розвитку світових суспільно-економічних відносин є глобаліза-

ція. Встановлено, що пріоритетною сферою прояву глобалізаційних процесів є фінансова глобалізація, під якою розуміють об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин. За умов, коли жодна національна економіка не може існувати відокремлено від світового господарства, завдання кожної країни полягає в максимізації позитивних і мінімізації негативних наслідків глобалізаційних процесів. Обґрунтовано, що інтеграція міжнародних фінансових відносин проявляється на трьох рівнях, набуваючи різних форм. На мегарівні інтеграція набуває форми фінансової глобалізації, на макрорівні – регіоналізації, на мікрорівні – форми злиття, придбання та поглинання компаній і банків.

Список використаних джерел

1. Белорус О. Глобальные трансформации и стратегии развития / О. Белорус, Д. Лукьяненко и др. – К.: Ориане. – 2000. – 424 с.
2. Бочан І.О. Глобальна економіка: підручник / І.О. Бочан, І.Р. Михасюк. – К.: Знання, 2007. – 403 с.
3. Луцишин З. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З. Луцишин. – К.: ВЦ «ДрУк», 2002. – 320 с.
4. Міжнародні фінанси / за заг. ред. О. Мозгового. – К.: КНЕУ, 2005. – 504 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
6. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації / за ред. Д. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.
7. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України / Н.В. Стукало // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 29–35.

УДК: 338.22:330.341

С.І. КОЧУК,

аспірант кафедри політичної економії, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Національні моделі соціально-економічного розвитку як результат економічної політики

Стаття присвячується аналізу та узагальненню основних теоретичних концепцій економічної політики держави – кейнсіанської, монетаристської, неолиберальної, неокласичної, інституціональної. Доведено, що домінуюча ідеологія масштабів, інтенсивності та глибини державного втручання в ринкову економіку та обрана методологія їх реалізації, заломлюючись крізь призму культурних, історичних, ментальних, релігійних, світоглядних, економічних особливостей, визначають національні моделі соціально-економічного розвитку, найбільш розповсюдженими з яких на сьогодні є ліберальна (приватно-корпоративна), соціально орієнтована, соціал-демократична, патерналістська (регульовано-корпоративна) моделі.

Ключові слова: державне регулювання економіки, кейнсіанство, монетаризм, неолибералізм, неокласицизм, інституціоналізм.

С.И. КОЧУК,

аспирант кафедры политической экономики, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Национальные модели социально-экономического развития как результат экономической политики

Статья посвящена анализу и обобщению основных теоретических концепций экономической политики государства – кейнсианской, монетаристской, неолиберальной, неоклассической, институциональной. Доказано, что доминирующая идеология масштабов, интенсивности и глубины государственного вмешательства в рыночную экономику и выбранная методология их реализации, преломляясь сквозь призму культурных, исторических, ментальных, религиозных, мировоззренческих, экономических особенностей, определяют национальные модели социально-экономического развития, наиболее распространенными из которых сегодня являются либеральная (приватно-корпоративная), социально ориентированная, социал-демократическая, патерналистская (регулировано-корпоративная) модели.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, кейнсианство, монетаризм, неолиберализм, неокласицизм, институционализм.